

Koulun ilmapiiri kannustaa mielipiteiden esittämiseen – yläkoululaisten ja toisen asteen opiskelijoiden osallistuminen Helsingissä, Kouluterveyskysely 2017

Jenni Erjansola, 11.02.2019 Kvartti

(tekstiä on lyhennetty ja muokattu)

Johdanto

Helsingin tavoitteena on luoda palveluihinsa osallistavaa toimintakulttuuria. Osallistavaksi voidaan katsoa ympäristö, jossa on helppoa tuoda omia mielipiteitään esiin, vaikuttaa sisältöihin ja halutessaan osallistua aktiivisesti itse toiminnan kehittämiseen. Tällaisessa ympäristössä osallisuuden kokemus todennäköisesti vahvistuu.

Kouluilla on oma roolinsa nuoren kasvamisessa aktiiviseksi kansalaiseksi muiden yhteisöjen ohella. Esimerkiksi oppilaskuntatoiminta on yksi tapa edistää nuorten yhteiskunnallista osallistumista. Kouluissa keskusteluun voi nousta esimerkiksi kysymyksiä koulun työjärjestyksestä, viihtyvyydestä tai teemapäivistä. (Autio et al. 2008, 27–28.) Koulujen ja oppilaitosten ohella kansalaiseksi kasvamiseen vaikuttavat toki muun muassa nuorten lähisuhteet, media ja muut instituutiot (Idström 2016, 30).

Tässä artikkelissa kuvailen yläkoululaisten ja toisen asteen opiskelijoiden osallisuutta ja osallistumista Kouluterveyskyselyn mukaan Helsingissä vuonna 2017. Kouluterveyskysely on Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen laaja valtakunnallinen tutkimus lasten ja nuorten hyvinvoinnista. Kahden vuoden välein tehtävästä kyselystä saadaan monipuolista tietoa esimerkiksi koululaisten ja opiskelijoiden osallistumisesta. Koska Helsingin alakoululaisten osallisuutta on jo tutkittu aiemmin (Erjansola 2018), tämä artikkeli keskittyy käsittelemään yläkoululaisten ja toisen asteen opiskelijoiden tuloksia.

Johdantoon liittyvät tehtävät: 1 ja 2

Aineisto ja menetelmät

Vuoden 2017 kyselyssä olivat alakoululaisten lisäksi mukana perusopetuksen 8. ja 9. luokkaa käyvät oppilaat sekä lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijat. Kyselyyn vastasi 11 397 yläkoululaista ja tai toisen asteen opiskelijaa. Heistä vajaa puolet opiskeli yläkoulussa, noin kolmasosa lukiossa ja viidesosa ammattioppilaitoksessa. Kaikista vastaajista reilu puolet oli tyttöjä ja noin 15 prosenttia ulkomaalaistaustaisia eli heidän kummatkin tai ainut tiedossa oleva vanhempansa oli syntynyt ulkomailla. Ulkomaalaistaustaisista vastaajista reilu puolet oli syntynyt myös itse ulkomailla. Loput olivat Suomessa syntyneitä.

Vastaajista 15 prosentilla oli jokin toimintarajoite. Noin kolmella neljäsosalla näistä 1 599 henkilöstä oli kognitiivinen toimintarajoite ja kolmasosalla fyysinen toimintarajoite. Vastaajista 205 henkilöllä oli kummatkin. Tässä artikkelissa toimintarajoitteiksi katsotaan ne vastaajat, joilla oli vähintään yksi kognitiivinen tai fyysinen toimintarajoite. Heistä vajaa kaksi kolmasosaa oli tyttöjä. Kouluterveyskyselyssä kysyttiin koululaisten ja opiskelijoiden mielipiteitä luokkansa tai opiskeluryhmänsä ilmapiiristä, heidän vaikutusmahdollisuuksistaan koulussa tämän lukuvuoden aikana ja heidän osallistumisestaan erilaisiin toimintoihin, kuten oppilaskunnan hallituksen toimintaan tai poliittiseen toimintaan, tämän lukuvuoden aikana. Vastaajista noin 300 sai lomakkeesta selkokielisen version, johon oli koottu joitakin kyselyn kysymyksiä uudelleenmuotoiltuina.

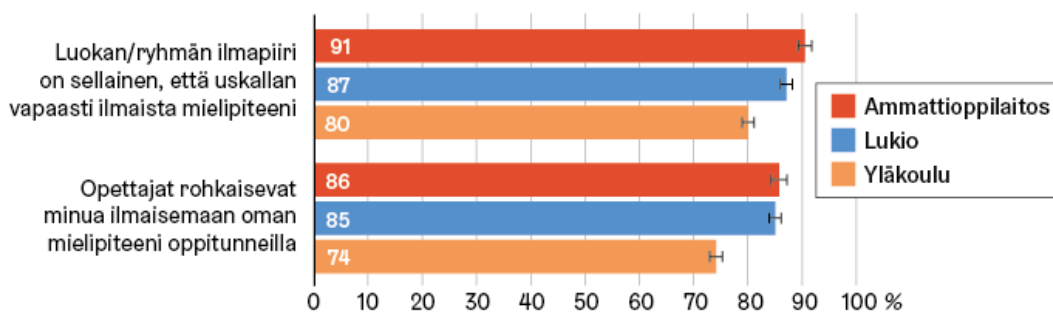
Aineistoon ja menetelmiin liittyvät tehtävät: 3 ja 4

Tulokset

Valtaosa vastaajista koki ilmapiirin sellaiseksi, että he uskaltaisivat kertoa omia mielipiteitään. Lähes yhtä suuri osuus vastaajista myös koki, että opettaja rohkaisee heitä mielipiteen ilmaisuun. Ilmapiiri koettiin kannustavimmaksi ammattioppilaitoksissa ja lukioissa. Ammattioppilaitoksessa opiskelevista 91 prosenttia oli täysin samaa mieltä sen väitteen kanssa, että luokassa uskaltaa kertoa omia mielipiteitään, kun taas näin ajatteli lukiolaisista 87 ja yläkoululaisista 80 prosenttia. Yläkoululaisistakin kuitenkin vain 4 prosenttia oli täysin eri mieltä tämän väitteen ja myös opettajan kannustavuuteen liittyvän väitteen kanssa. Lukiolaisista ja ammattioppilaitoksessa opiskelevista täysin eri mieltä väitteiden kanssa oli noin 1,5 prosenttia. Kaiken kaikkiaan pojat kokivat ilmapiirin tukevan mielipiteen ilmaisua tyttöjä yleisemmin.

Toimintarajoitteisten vastaajien keskuudessa oli muita vastaajia yleisempää kokea, että heitä ei rohkaista kertomaan omia mielipiteitään. Toimintarajoitteisista lähes kolmasosa oli samaa tai täysin samaa mieltä sen väitteen kanssa, että opettajat eivät rohkaise heitä kertomaan omia mielipiteitään luokassa. Muista vastaajista näin ajatteli vajaa viidesosa eli selvästi harvempi. Toimintarajoitteisista 75 prosenttia kertoi, että luokan tai ryhmän ilmapiiri tukee mielipiteen ilmaisua, kun muista vastaajista näin ajatteli 86 prosenttia.

**Kuvio 1. Mielipiteen ilmaisu oppilaitostyyppin mukaan Helsingissä vuonna 2017¹.
Täysin samaa tai samaa mieltä olevien osuus (%) sekä 95 prosentin
luottamusväli**



¹ Sisältää selkolomakkeiden vastaukset. ***Tilastollisesti erittäin merkitsevät erot oppilaitosten välillä $p < 0,001$.

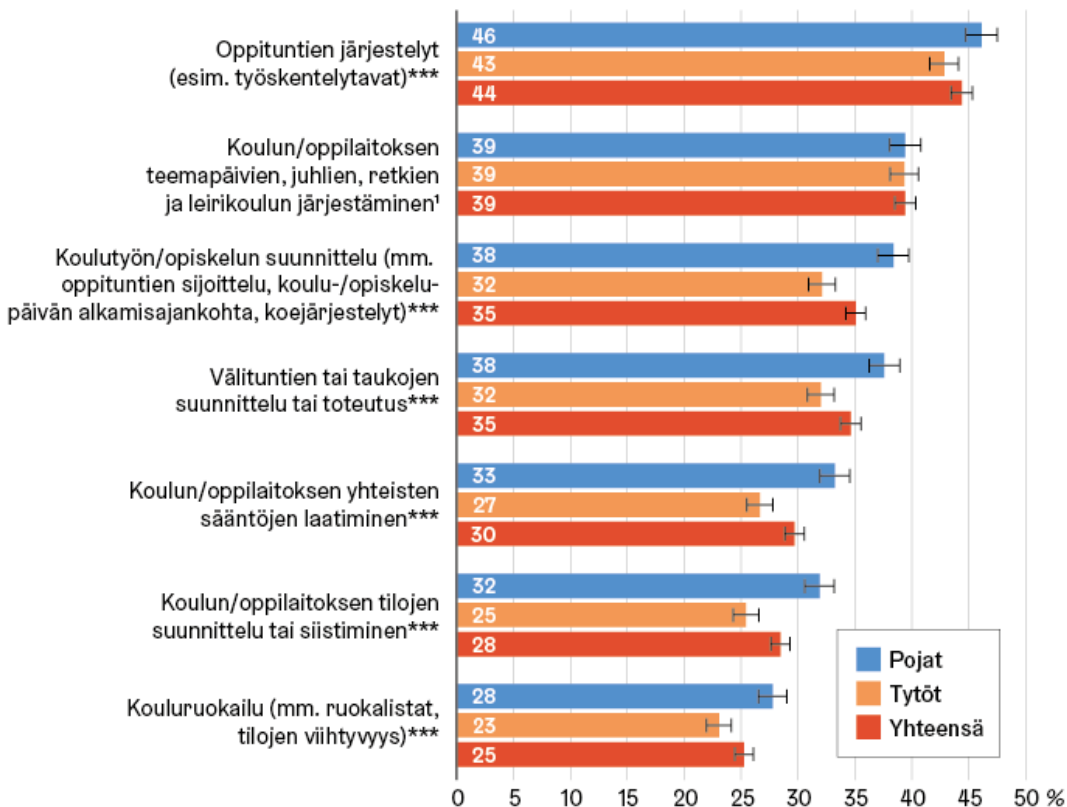
Lähde: Terveystieteiden tutkimuskeskus / Kouluterveyskysely 2017, Helsinki-aineisto.

Merkittävä osuus vastaajista ei kokenut vaikutusmahdollisuuksiaan hyviksi eikä huonoiksi: alakysymyksestä riippuen 26–43 prosenttia vastaajista arvioi näin. Vanhemmat vastaajat arvioivat vaikutusmahdollisuutensa nuorempia vastaajia paremmiksi.

Vaikutusmahdollisuutensa kokivat hyviksi erityisesti ammattioppilaitosten opiskelijat. Heistä 60 prosenttia kertoi, että välituntien tai taukojen suunnitteluun voi vaikuttaa hyvin. Lukiolaiset taas kokivat vaikutusmahdollisuutensa parhaimmiksi oppituntien järjestelyissä ja opiskelun suunnittelussa. Näissä asioissa noin puolet lukiolaisista piti mahdollisuuksiaan vaikuttaa hyvinä. Yläkoululaisten mielestä koulun teemapäivien tai retkien suunnitteluun oli parhaat vaikutusmahdollisuudet.

Pojat kokivat vaikutusmahdollisuutensa paremmiksi kuin tytöt. Sukupuolten väliset erot olivat selkeämpiä suomalaistaustaisten kuin ulkomaalaistaustaisten opiskelijoiden keskuudessa. Ammattioppilaitoksessa opiskelevien keskuudessa sukupuolten väliset erot olivat heikompia kuin lukiolaisilla tai yläkoululaisilla.

Kuvio 3. Vaikutusmahdollisuudet yläkouluissa ja toisella asteella sukupuolen mukaan Helsingissä vuonna 2017. Erittäin tai melko hyvin mahdollisuuksia pitävien osuus (%) sekä 95 prosentin luottamusvälit



¹ Ero ei ole tilastollisesti merkitsevää. ***Tilastollisesti erittäin merkitsevä ero sukupuolten välillä $p < 0,001$.

Lähde: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos / Kouluterveyskysely 2017, Helsinki-aineisto.

Tuloksiin liittyvät tehtävät: 5 ja 6

Pohdinta

Osallisuuden kokemus ei välttämättä aina vahvistu sillä, että osallistuu aktiivisesti (ks. Bäcklund & Kurikka 2008, 12; Isola et al. 2017, 3). Tästä näkökulmasta tärkeintä ei välttämättä ole se, osallistuuko nuori vai ei, vaan se, kokeeko hän mahdollisuutensa osallistua niin halutessaan hyväksi.

Tämän artikkelin aineistossa valtaosa Helsingin perusopetuksen 8. ja 9. luokkaa käyvistä oppilaista sekä lukiodien ja ammatillisten oppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijoista kokee koulunsa ilmapiirin sellaiseksi, jossa omia mielipiteitä on helppoa tuoda esiin. Moni uskoo myös mahdollisuuksiinsa vaikuttaa koulun asioihin, kuten oppituntien järjestelyihin tai koulutyön suunnitteluun. Vaikutusmahdollisuuksiin liittyy kuitenkin myös paljon epä tietoisuutta, sillä merkittävä osuus vastaajista ei osaa arvioida mahdollisuuksiaan hyväksi eikä huonoiksi.

Tässä aineistossa pojat kokevat vaikutusmahdollisuutensa tyttöjä paremmiksi. Hyvät vaikutusmahdollisuudet eivät kuitenkaan välttämättä tarkoita sitä, että oppilas olisi osallistunut koulun asioiden suunnitteluun.

Toimintarajoitteiset kokevat muita vastaajia yleisemmin, ettei heitä rohkaista kertomaan omia mielipiteitään. Myös Kouluterveyskyselyn valtakunnallisesta aineistosta on havaittu, että toimintarajoitteet

lisäävät riskiä moniin kielteisiin asioihin nuorten elämässä (Kanste et al. 2018). Tässä esitettyjen tulosten perusteella kouluissa tulisi pyrkiä vahvistamaan erityisesti heidän osallisuuttaan.

Helsingin kouluissa ja oppilaitoksissa pyritään luomaan ilmapiiriä, jossa kaikkien opiskelijoiden on helppoa osallistua toiminnan suunnitteluun. Tausta-ajatuksena on muun muassa se, että kaupungit voivat lisätä asukkaidensa hyvinvointia sillä, että kaupunkilaiset voivat osallistua palveluidensa kehittämiseen aiempaa paremmin (THL 2017, 60). Voidaan myös olettaa, että oppimisympäristöt kehittyvät paremmiksi, jos opiskelijatkin pääsevät ideoimaan parhaita ratkaisuja omassa oppimisympäristössään itse.

Pohdintaan liittyvät tehtävät: 7 ja 8

Lähteet

Autio K, Hiillos L, Mattila P, Keskinen V (2008) Hesari Nuorten Ääni – Kuuluuko se? Nuorten osallisuus- ja demokratiahankkeen toimintatapoja ja nuorten kokemuksia. Teoksessa Bäcklund P (toim.) Helsingiläisten käsityksiä osallisuudesta. Tutkimuskatsauksia 7/2008. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, 24–38.

Bäcklund P & Kurikka P (2008) Kuntademokratia helsingiläisten kokemana. Teoksessa Bäcklund P (toim.) Helsingiläisten käsityksiä osallisuudesta. Tutkimuskatsauksia 7/2008. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, 11–23.

Erjansola J (2018) Helsingin alakoululaisten osallisuus – yhdenvertaisuutta tavoittelemassa. Kvartti 4/2018. Helsinki: Helsingin kaupunki, kaupunginkanslia, kaupunkitutkimus ja -tilastot.

Idström A (2016) Katsaus demokratiaa ja osallisuutta käsittelevän keskustelun nykytilaan. Tutkimuskatsauksia 13/2016. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Isola A-M, Kaartinen H, Leemann L, Lääperi R, Schneider T, Valtari S & Keto-Tokoi A (2017) Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Työpäperi 33/2017. Helsinki: THL.

Kanste O, Sainio P, Halme N, Nurmi-Koikkalainen P. Erilaisia toimintarajoitteita kokevien nuorten hyvinvointi ja kasvuympäristön turvallisuus. Tutkimuksesta tiiviisti 24. Helsinki: THL.

Lähteisiin liittyvät tehtävät: 9 ja 10